

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра “Философски и политически науки“

СВЕТЛИН МИТРЕВ ОДАДЖИЕВ

**ЖЕНАТА В КИТАЙСКОТО ОБЩЕСТВО:
ТРАДИЦИИ И ПРОМЕНИ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

„Доктор“,

Професионално направление 2.3. Философия (Социална философия)

Научен ръководител: доц. д-р Антоанета Николова

БЛАГОЕВГРАД, 2020

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на Катедра „Философски и политически науки“, проведено на 15.09.20г.

Дисертацията е оформена в увод, три глави, заключение, две приложения и използвана литература, с общ обем 195 страници. Библиографията включва 108 източника,. На български език са 22 източника, на руски - 7, на английски - 77, на испански – 2.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на открито заседание на Научното жури на 26. 11.2020 от 13.00 ч. в зала 412 на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград

Материалите по защитата са на разположение на интересувашите се в катедра „Философски и политически науки“, Философски факултет, Първи корпус на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград

1. Обосновка и актуалност на темата

В китайския мироглед основно място заема идеята за непрекъснато движение и промяна. За разлика от западната визия за промяна, идваща до известна степен от положението формулирано от Хераклит за вечното движение обаче, китайската визия за промяна, особено отнасящата се до социалните промени, не изключва закрепянето ѝ към една устойчива традиция, която да задава както границите, така и легитимните основания за налагащите се промени.

Според китайските представи светът е преплитане на безброй благоприятни и неблагоприятни влияния върху всички ситуации в живота. Човек и космос се разглеждат в единство, като от състоянието на космоса се правят изводи за състоянието на обществото. Тези възгледи се системно разглеждат в един от най-значимите текстове на китайската култура, „Идзин“, който представя промените като основна характеристика на света. „Идзин“ търси обяснение за явленията от природата и взаимоотношенията на човека в обществото. В промените се проявява непроменливата истина за вътрешния процес на начало, развитие и край на всяка ситуация или явление. Основният корпус на системата „Идзин“ се представя от 64 хексаграми, наречени гуа. В миналото те са се използвали за най-важните в китайската традиция ритуали, а именно за гадателни процедури и ритуали, които касаят преди всичко обществото, особено въпросите, които се отнасят до изходи от битки, военни походи, реколта, икономика и др. Тясно свързани с „Идзин“ са такива основополагащи за китайската мисъл концепции, като Тайдзи (Великият предел), който изразява идеята за пределното състояние на съществуващото; ин-ян, които са индикаторите за промените в света, показани чрез взаимодействието на двойките черно-бяло, мъжко-женско, покой-движение и др.

Както „Идзин“ като цяло, така и концепцията за ин-ян и тяхното взаимодействие, представят виждане, в което покоят и движението, променливостта и постоянството, многостранната трансформация и строгият ред са не толкова противоположности колкото взаимодопълващи се аспекти на цялото. Диалектиката на взаимодействието между тези аспекти, динамиката на отношението между постоянство и промяна в китайската мисъл е интересен изследователски въпрос. В настоящата дисертация той е разгледан в една негова конкретна проява, а именно мястото на жената в китайското общество.

Ако разгледаме ретроспективно Китайската цивилизация през последните пет хиляди години, ще забележим, че социалният статут на жените е бил много нисък. Въпреки че в различни аспекти и през различните епохи и династии се наблюдава известно развитие, като цяло разбирането за ролята на жената изостава от това в Западния свят. До голяма степен отношението към жената и в Европа, и в Китай не се различава много, поне до началото на Ренесанса в Европа, когато там започва подем в икономическо, политическо и културно отношение, който се отразява и върху разбирането за ролята на жената. Изучаването на ролята на жената в китайската и европейската култури може да допринесе за осъзнаване на спецификите на женския статут в системата от културни ценности, което е от значение в днешния глобален свят на трансформации и предизвикателства.

Поради затвореността му, на Китай дълго време се е гледало от една страна като на мистичен, тайнствен и екзотичен, а от друга страна като назадничав в сравнение с останалата част от света. В Западния свят като цяло процесите на развитие в различните сфери настъпват много по-бързо, отколкото в Китай, поради приемането на свободата и равенството като висша ценност. Китай от друга страна, освен че дълго време е затворен за останалата част от света, остава традиционен и патриархален, а за висша ценност приема по-скоро дългът към обществото, отколкото личната свобода. Европа също е патриархална, но трусовете в социално и политическо отношение, породени от идеите за Ренесанса и Новото време, водят до по-бързи промени в социално отношение.

Феминизмът, джендър идеологиите и промяната в отношението към жената на Запад се пробуждат много по-рано, отколкото в Китай, където до известна степен те са привнесени. Първи наченки и опити да се пробуди интерес към идеите за полово равенство и въпросите за жената се правят още в края на династичния период, а след революцията от 1912 г. – и през републиканския период, но истински опити за бързо настигне на останала част от света по отношение на разбирането за място на жената в обществото и нейната еманципация, страната прави след настъпването на комунизма и установяването на така наречения Нов Китай. Важно е да се проследи този процес, за да може да се предвиди един евентуален път в бъдещето на Китай в това отношение. Това е от значение, особено като се има предвид размитостта на границите в модерния свят и интернационалните

влияния, които играят водеща роля в него и които проникват до ежедневието на всеки член на обществото.

Свидетели сме на бум в феминистките и дженър идеологии и движения. Жената вече не изпълнява единствено своята традиционна роля на дъщеря, съпруга, майка и домакиня. Тя е станала част от елита в много сфери, а нейният глас все повече оглася политическата, икономическата, научната и други сцени. Въпреки това, на нея продължава да се гледа като на длъжна да проявява качествата и изпълнява ролите, които традицията ѝ е отредила. Това е още по-актуално за китайката, която извоюва своето равноправно място в обществената сфера сравнително късно. Това води до следния въпрос: дали – с оглед на дълбоко вкоренената традиция в Китай – тази тенденция за признаване на жената като равна на мъжа ще се запази или ще се наблюдава известно връщане назад.

2. Цел, задачи и подходи

Дисертационният труд има за цел да потърси и представи обяснение на съвременното място на жената в Китайското общество. Дали то се е променило драстично спрямо това, което е било в миналото, или независимо от чувствителните промени, които китайското правителство се опитва да внуши у външния наблюдател, ролята на жената остава непроменена в един вътрешен аспект и контекст на нейния живот. Повечето автори, изследвали темата, представят жената в традиционното ѝ положение на подчинение спрямо мъжа в семейството и обществото. Макар да отчитат промените в зависимост от историческия период, голяма част от тях само ги представят, но не ги анализират докрай.

Задачата на дисертационния труд е да се направи анализ на процесите и основанията, довели до отчитаните промени в ролята на жената, на базата на който да се направят изводи относно валидността на поставената хипотеза.

Подходите, които са използвани в дисертационния труд, са основно историко-философски анализ на развитието в отношението спрямо женската роля в семейството и обществото. Във втора и трета глава има елементи на социологически подход, благодарение на достъпността на литература и актуалността на данните за разглежданите исторически периоди. Поради невъзможността за лични впечатления и работа на място, заключенията

се основават на анализ на текстове, свързани с темата и тяхната интерпретация, основана на основния фокус в дисертационния труд – ЖЕНАТА.

3. Структура на дисертационния труд

Изложението в дисертацията е структурирано в съответствие с предмета, както и с целта и задачите на изследването. Конкретизирана, тази структурата е следната:

УВОД

ГЛАВА 1: ЖЕНАТА В ДРЕВЕН И КЛАСИЧЕСКИ КИТАЙ

- 1.1. Даоизъм – философски и социални идеи за жената.
- 2.2. Конфуцианство – философски идеи и възгледи за жената и обществото.
- 1.3. Будизъм – философски идеи и социално влияние
- 1.4. Статутът на жената през вековете

ГЛАВА 2: ПОЛОЖЕНИЕТО НА ЖЕНАТА ПО ВРЕМЕТО НА МАО

- 2.1. Предкомунистически Китай
- 2.2. Настъпване на комунизма
- 2.3. Промяна на закона и положението на жената
- 2.4. Брачен закон и неговото значение
- 2.5. Опит за постигане на реален комунизъм – Големият скок напред
- 2.6. Великата пролетарска културна революция

ГЛАВА 3: ЖЕНАТА В ПОСТМАОИСТКИ И МОДЕРЕН КИТАЙ

- 3.1. Политико-икономически аспекти
- 3.2. Жената като трудова сила
- 3.3 Мястото на жената в съвременното китайско семейство
- 3.4. Жената във вихъра на сексуалната революция

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

БИБЛИОГРАФИЯ

4. Основна (хипо)теза

В дисертационния труд се формулира и защитава основната (хипо)теза, че:

В съзвучие с китайското философско виждане, че промените следват определени повтарящи се структури, устойчивостта на традиционното във виждането за мястото на жената, което идва от най-древни времена, се запазва в една или друга форма, въпреки наблюдаваните промени в социално отношение.

5. Съдържание на дисертационния труд

Посочената (хипо)теза е резултат на осъществения в дисертацията анализ, който е структуриран в увод, три глави, заключение и две приложения. Цитираната литература обхваща 108 монографии и статии на български (22 заглавия), английски (77 заглавия), руски (7 заглавия) и испански език (2 заглавия). Използваната литература има както философски, така и политико-икономически характер.

В **Увода** се разглеждат: актуалността на темата, целите и задачите на дисертационния труд, хипотезите, които следва да бъдат обосновани и методологията за анализиране на проблематиката.

В **Първа глава** на дисертационния труд, озаглавена „Жената в Древен и Класически Китай“, се разглеждат философските учения, оказали влияние при формирането на китайската култура, традиции и душевност. В първите три параграфа са представени съответно даоизмът, конфуцианството и будизмът – тъй наречените „три дракона“ на китайската култура – както в чисто философски аспект, така и в контекста на разглежданата проблематика. В четвъртия параграф се разглежда социалната роля на жената в китайското общество в един исторически план; нейната роля и значение през различните династии, както и промените, които настъпват по отношение на възприемането ѝ като личност.

Първият параграф представя основните философски концепции и понятия на даоизма, както и тяхното значение за формирането на социално отношение и поведение в

обществото. Разгледани са чисто философски идеи като *ин-ян* и *у-уей*, които представят една картина на висока оценка на женските качества в морално и духовно отношение. Качества като смиреност, тихост, вежливост, съобразителност са високо ценени от учените даоисти и препоръчвани да бъдат култивирани и изразявани в поведението на индивида и обществото. Не-намесата или оставянето нещата да следват своя естествен ход, единението с природата и стремежът за постигане на хармония със самия себе си, с обществото и с Дао е от първостепенно значение за всеки обрънал се към даосиките принципи.

В свещените текстове на даоизма се среща една парадоксалност (поне за западния тип мислене), с изявено предпочетание на характеристиките, свързани с женската природа. В редица глави на основния трактат на даоизма „*Даодъдзин*“ се срещат предписания, които изразяват важността на женските качества, като мекост, търпеливост, спокойствие и т.н., с което се показва признаването и високата оценка на женското начало. Макар даоизмът до известна степен да се съобразява с традиционно приетите норми за образите на мъжа и жената и тяхното неравенство, той твърдо застава зад идеята, че женското начало и женските качества трябва да се развиват, за да може да се получи правилният баланс.

Концепцията *ин-ян* показва иманентната за китайското мислене представа за непрекъсната изменчивост, движение и промяна, която формира отношението на индивида към заобикалящата го среда (природна или социална). Тя заема централно място в китайската култура, представя идеята за балансиране на противоположностите. *Ин-ян* е единение на противоположностите, изобразени чрез известния символ. Идеята е, че всяко нещо съдържа в себе си своето противоположно качество. Така както *ин* съдържа в себе си елемент на *ян*, *ян* съдържа в себе си *ин*. В един социален контекст това се отнася до начина на поведение в обществото и изпълнението на съответната социална роля. Даоизмът оценява важността на равенството между половете, с което – може да се каже – е едно от първите учения, които прокарват идеята за еманципация на жените и може да се счита за феминистка доктрина, без сам да претендира за това.

Вторият параграф представя основните идеи на конфуцианството, които задават облика на Китай в политически и социален план включително и до днес, макар и с различен оттенък на патриархалността. Идеите на Кун Фу Дзъ, въпреки че са изказани преди

хилядолетия, все още пронизват личния и професионален живот на китаеца (отношенията в семейството и държавата; значението на изпитната система и т.н.). Конфуций изгражда морален, политико-етичен код, който повлиява всички сфери на живота и социалния ред в държавата. Той сравнява държавата със семейството, тъй че връзките, съществуващи в едно семейство, са същите и в държавата, но с по-голям обхват.

Основното понятие, а с това и отправна точка в теоретичното построение на конфуцианската традиция, е ритуалът. Конфуций предлага една политическа и социална система, съобразена с древната традиция. Той издига и укрепва патриархалността като единствено работеща система и традиция. За Конфуции е важно да се подчертае хармонията не в личния живот, както е в даоизма, а хармонията в обществената и политическа сфера. Това е възможно чрез съблюдаването на строги правила и йерархия по подобие на ритуала. По време на изпълнението на ритуалите всеки от участващите има определена функция и място, които е длъжен да спазва, за да се осигури правилното протичане и съответно постигане на резултат от ритуала за цялата включена общност.

Друго важно понятие и концепция в конфуцианската традиция, която явно показва фаворизирането на мъжа в обществото, е синовната почит. Самото наименование говори за натовареността на единия пол с повече отговорности, а с това и с по-голямо значение в социалната сфера. Патриархалността тук е неоспорима, а с това и незавидното положение на жената. Синовната почит предполага отдаване на признание в определен тип йерархия както в настоящия, така и в отвъдния свят. Що се отнася до почитане паметта на починалите роднини, то това може да бъде правено както от мъже, така и от жени, макар много по-важно да е значението, ако това се прави от представителите на мъжкия пол като тяхно изконно задължение. Друг аспект на тази синовна почит, обвързан смислово и с ритуала, е изграждането на йерархична верига, която да осмисля живота на хората. Така младия уважава стария, поданикът уважава владетеля и най-важното с оглед контекста на разглежданата проблематика – жената е в подчинено положение спрямо мъжа.

Конфуцианците твърдят, че семейството е микрокосмос на държавата и точно както държавата е управлявана от император-мъж с мандата на Небето, така и бащата притежава естествена власт, която легитимира социалното превъзходство на мъжете във всеки социален контекст. Точното място за жените е в дома, където те в голяма степен отговарят

за възпитанието и образованието на децата. Животът и статута на жената са предопределени от раждането ѝ. Тя е в подчинено положение на баща си до брака, на съпруга си след брака и на сина си в случай на овдовяване. Този възглед и традиция се запазва и занапред, което обяснява и възгледите на някои учени за конфуцианството като сексизъм.

Третият параграф разглежда появата, разпространението и влиянието на будизма. Будизмът се е появил до голяма степен като реакция срещу силните патриархални идеи в индийското общество, ограничаващи хората не само по полов, но и по кастов признак. Това учение критикува устоите на патриархалното общество, следващо кодекса на Ману – идеи за обществения порядък, приличащи много на тези на Конфуций. След преминаването си на изток будисткото учение бързо набира последователи в Китай, от една страна защото се доближава по идеи до даоизма, който има много последователи сред обикновенните хора от селското население. В началото на неговото проникване дори се е смятало, че будизмът е просто друго течение в даоизма, още повече че идва от запад, а натам, според легендата, се бил запътил основателят на учението Лаодзь преди да напише основополагащия текст на даоизма. От друга страна будисткото учение привлича с идеите си за равенство и освобождение от страданието, което е достъпно за всички. Това са революционни за времето си идеи, защото обществото е силно йерархизирано с оглед на патриархалната парадигма, поддържана от конфуцианството. В едно общество, където всичко е детерминирано на база произход и пол, будизмът се явява алтернатива, особено за подтиснатата и репресирана в социално отношение жена.

На жената винаги се е гледало като на второстепенен член не само на обществото, но и като човешко същество. Нейните функции са ясно очертани и всякакъв опит за различно поведение от установеното или израстване в социалната сфера са били почти невъзможни. Будизмът обаче дава възможности на жената да направи избор по отношение на собствения си живот. Вярно е, че изборът е стоял между това да продължи съществуването си в подчинено на мъжа положение, поддържано от конфуцианската традиция, или да приеме будизма и да стане монахиня. Много жени виждат в това изход от иначе тежкото бреме да бъдеш жена във феодален, патриархален Китай.

Четвъртият параграф представя развитието на проблема за социалната роля и статут на жената в исторически план, като се започне от древността и се стигне почти до началото на XX в. Макар положението на жената в семейството да не се променя особено, а винаги да си остава подчинено на мъжа, в социалната сфера то търпи както възходи, така и падения. Интересно е да проследи тази промяна и за целта са представени и анализирани данни, събрани от различни източници, отнасящи се до различните династии и тяхното виждане за жената в обществената сфера.

Разбира се, когато се говори за обществена сфера, особено във феодална система, трябва да се има предвид динамиката в системата като такава, а именно нейната съсловна основа. Това води до значителна разлика в отношението към жената в аристократичните среди и императорския двор и това спрямо жената от простолюдието. Имайки предвид тази уговорка, параграфът се фокусира основно върху положението на обикновенната жена и предизвикателствата, пред които тя е изправена.

Последният параграф на първата глава показва отношението спрямо жената и нейните функции в обществената сфера, както и възможностите за признание, което може да получи. В контекста на патриархалната и феодална парадигма, в която живее китайката в разглеждания период, може да се каже, че сферата за изява на нейните способности се ограничава до сферата на услугите, най-вече сексуалните. Куртизанките са първите, които малко по малко разбиват статуквото на жената и поставят началото на нейната еманципация, като същевременно издигат куртизанството до институция. Традиционно на момичетата се забранява да получават какъвто и да е било вид образование, което още повече ги поставя в зависимо положение спрямо мъжа. Патриархалната система превръща жената едва ли не във вещь в ръцете на мъжа. Практиката на продажба на момичета в публични домове е честа и даже нормална, и макар че с това още повече се затвърждава второстепенното положение на жената, в тази практика се крие до известна степен и възможността на жената за развитие и социално издигане.

Момичетата, влезли в този бизнес и свят, все пак получават някакво образование или по-скоро обучение, което е от изключително значение, имайки предвид, че много по-голяма част от жените са лишени от това. От този ужасен епизод в живота на девойката може да излезе нещо по-добро, защото благодарение на лични усилия и талант тя може да се

издигне до известно обществено положение – понякога благодарение на благодетел, а понякога на собствени сили. В параграфа са приведени различни примери за това.

Втората глава от дисертацията, озаглавена „Положението на жената по времето на Мао”, разглежда зараждането и установяването на политическата система, която ръководи Китай и до днес, и нейното значение за промяната във възгледите по отношение на въпросите за жената. Главата е разделена на шест параграфа, като всеки един разглежда различен историко-културен предиод и аспект от развитието на комунистическата идеология и нейните ефекти върху живота на жената в семейната и обществената сфери.

Първият параграф разглежда периода преди настъпването на комунизма в Китай. През този период, известен като републикански, се представят опити да се обясни социалното положение на жената посредством биологичните ѝ различия с мъжа, интерпретирани чрез западната наука, благодарение на отвореността на Китай в този момент. Тези теории още повече затвърждават ниското положение на жената. Параграфът разглежда продължаващото отношение към жената като обект и дори разменна монета, за което са посочени няколко типа даване (продаване) на момичета.

Вторият параграф разглежда процеса на настъпване на комунистите на власт и основаването на КНР. Управляващият дотогава Гоминдан прави някои сериозни грешки в политическо отношение, а въпросът с жената остава непроменен, въпреки назряващото недоволство и формирането на женски комитети, имащи за цел промяна в статуквото на жената. Комунистическата партия осъзнава, че моментът за действие е настъпил и прави силна кампания, насочена предимно към селските райони, тъй като именно недоволните и репресирани селяни според нея имат революционен плам. Друга таргет група на КП са жените, на които е обещана завидната свобода и равенство в социално отношение. Самият лидер на КП бива мъдро избран, за да репрезентира идеята за надигналия се обруган народ. Мао е от селски произход и олицетворява обикновения човек и неговото желание за социална справедливост. След значителни политически, но и военни действия КП печели битката за власт и поставя началото на тъй наречения Нов Китай.

Третият параграф разглежда законовите промени, които имат за цел да се удържи дадената дума пред хората, повярвали на КП, особено жените. Традиционната социална структура претърпява драматична трансформация под комунистическото управление.

Жените получават равни с мъжете права, някои закони се променят или се създават нови, които да подсигурят правото на обща собственост в брака и правото на развод. Остарелите практики на конкубинството, придворните дами, детските бракове и връзването на ходилата се премахват. Образователната система се реформира, като заедно с това се дават по-големи възможности на момичетата и младите жени да получат образование. Процентът на жените със средно и по-високо образование се увеличава многократно в сравнение с предходните периоди от историята на Китай.

Социалистическата революция и развитие в Китай довеждат до еманципацията на китайските жени. След основаването на Китайската народна република равенството между половете става основна идеология и правен принцип на Китай. Китайските жени решително се откъсват от феодалните окови, излизат от домовете си и значително допринасят за социалното и икономическо развитие на страната. Жената получава и политически права, като заема полагащото ѝ се място в управлението и политиката. През 1949 г. на Първия пленум на ККП, състоял се в Пекин, 69 от делегатите са жени, което е 10.4% от всички делегати. Тези 69 делегати представляват жените от цялата страна, които обсъждат въпроси от изключителна важност за конструирането на новия режим в страната.

Четвъртият параграф се фокусира основно върху положението на жената в семейната сфера и промените, които настъпват там след въвеждането на Брачния закон през 1950 г. Този закон разглежда в детайли семейните взаимоотношения и се стреми да даде и гарантира новоизвоюваните права на жените. Жената равносилно има право на развод, забраняват се остарелите порядки за наложничество, многоженство и др. Заклеймява се и даже се криминализира проституцията като практика водеща до упадъка на едно общество, чиято основа е семейството. Провъзгласява се свобода в любовта и брака, като се забранява традицията на уредените бракове.

Петият параграф представя ритъма на китайския живот след създаването на КНР. КП инициира кампании, които да подхранват мобилизиращия плам и социалните амбиции на кадрите; те въплъщават мощната динамика на преобразуване на страната, която впечатлява силно както населението, така и външния свят. Тези кампании допринасят за налагане на легитимността на новия режим, за оправдаване на претенциите му да бъде от по-различен тип от това, което е познавала страната дотогава. Най-мощната от

кампаниите за укрепване на новата власт е Големият скок напред. На фона на нарастващия разрыв между руснаците и китайците (подтикван отчасти от идеологическите различия) Мао предприема масова програма за социално и политическо обновление. Големият скок представлява широка мобилизация на социалните и икономическите сили на страната. Стремещт му е да се ускори преминаването на Китай към наистина комунистическо общество, в което нуждите на всеки негов член да бъдат задоволени. Макар основната цел на Големият скок напред да е икономическото постигане на реалния комунизъм, сериозно внимание се обръща и на вътрешната, семейна сфера. Новоизвоюваните права на жените донасят по-скоро негативен, отколкото положителен резултат, поради силната съпротива от страна на мъжете по отношение на Закона за брака. Убийството и самоубийството на жени, които се стремят да прекратят брака си, достига толкова висок процент, че правителството решава, че приоритет трябва да е колективната стабилност, а не личната свобода, особено свободата на жените. През следващите няколко години се налагат по-строги разпоредби относно развода и правителството се застъпва за домашните задължения на жените и значението на хармоничния семеен живот. Стартирани са кампании, които насърчават жените да бъдат социалистически домакини и модерни майки, като се подчертават семейните им отговорности. Ето как КП, макар и да облича действията си с добри намерения и подбуди, вместо да задвижи нещата напред, поддържа традиционните възгледи за семейните ценности. Възгледи, които нарича остарели и престъпни, но приема, когато са в името на нейните идеи и цели.

По този начин КП разкрива едно доста конфуцианско отношение към жените, въпреки опитите си да го отрече. По време на Големия скок напред жените са използвани в зависимост от политическата и икономическа обстановка. В случаите на недостиг на работна ръка се инициират кампании, поддържани и разпространявани както от правителството, така и от женските организации, в които жените са призовавани да изпълнят революционния си дълг и да покажат своето равенство с мъжете, като се включат в производствения труд. Издигат се лозунги, които обрисуват идеалната жена като труженичка, равна по способности на мъжете. Когато обаче настъпва период на пренасищане на пазара на труда, кампаниите сменят своята посока и апелират жената да се върне в семейството и да подкрепя мъжа си като истинска другарка, като с това също изпълнява своя дълг към страната и партията.

Не може да се отрече, че когато кампаниите имат положителна насока за жените, те истина правят много за тях – достъп до образование, възможност за работа, а с това и известна независимост. Същото важи и в обратна посока. Например, националната политика Жените обратно към дома, апелира жените да напуснат работа, защото биват смятани за по-малко продуктивни поради техните семейни отговорности. Под влияние на тази политика жените работници са убеждавани да дават своите работни места на мъжете и да се "върнат у дома", като отдадат своето време на отговорността на домакинството и семейството, без значение дали са готови да се откажат от работата си и да останат у дома си.

Малко преди края на петилетката започва идея за Втори голям скок, но еуфорията по Големия скок се изправя пред реалността от разкритията, че данните от производството са изкуствено завишавани, а в допълнение последващите сушави години и смъртта на милиони от глад довеждат до краха на амбициозния план за реализиране на реалния комунизъм.

Шестият параграф на тази глава разглежда един период, който според много учени оформя съвременното китайско общество, но наред с това се разглежда като един от най-болезнените в новата история на Китай. Това е периодът на Великата пролетарска културна революция. След неуспеха на Големия скок напред Мао е принуден да подаде оставка като председател на Народната република, но оставайки председател на КП, той и неговите съмишленици инициират Велика пролетарска революция – широко движение с идеологическа насоченост, чиято основна цел е преди всичко разправата с висшите партийни функционери и интелигенцията, а впоследствие и с всички останали ревизионисти. Много бързо Културната революция се разпростира из цялата страна. Нейното значение за жената е много спорно в контекста на това дали помага за повишаване или не на нейния социален статут.

Китайската културна революция дълго време е разглеждана като период на премахване на пола. Наистина много учени твърдят, че термини като пол и сексуалност като цяло се отричат в китайското общество по време на революцията в името на равенството между половете и пролетаризацията на мнозинството. Традиционната женственост става неприемлива в обществения дискурс по време на Културната революция. На жените започва да се гледа като на полово неутрални. Парадоксално обаче, това отхвърляне на

традиционната женственост и декларация за предполагаемо равенство между половете не е свързано с отношението към сексуалните задължения във всекидневния живот, а по-скоро с подчиняването на женствеността на мъжествеността като идеал. Жените са принуждавани да се обличат и да се държат като мъже, но не и обратното; по същия начин жените са измервани с традиционно мъжки стандарти за успех.

Друг проблем на Културната революция, касаещ жената, е често срещаната в провинцията практика на ранния брак за момичетата. Когато младите жени, изпратени по нареждане на партията, пристигнат в своите селски дестинации (релокацията, продиктувана от идеята за превъзпитаване на ценностите), те вече са достигнали възраст за женене в очите на техните селски домакини. В някои области изпратените от партията жени са принуждавани или подлъгвани да се омъжат за местни младежи. До голяма степен Културната революция показва несъответствието между относителното равенство между половете в градовете и конвенционалната полова дискриминация в селските райони, която се изостря от неравенството между местните селяни и изпратените градски младежи.

Третата глава, озаглавена „Жената в пост-маоиски и модерен Китай“, разглежда положението на жената в съвременен Китай. След смъртта на Мао през 1976 г. страната изпада в състояние на обърканост, а партията се раздира от вътрешна борба за власт. Дън Сяопин, който до момента е бил изпаднал в лека немилост, но все още има силни връзки по високите етажи на държавния апарат, подема кампания за „спасяването“ на страната. Всъщност тази негова идея, която впоследствие ще промени хода на цялата китайска история и ще превърне Китай в това, което е днес, е силно залегнала у него още през 60-те години. По онова време, обаче, Мао силно държи властта и желанието на Сяопин Китай да се отвори към света е останало нереализирано, докато сега е настъпило времето на промяната.

Отвореността на Китай към западните пазари води до внедряването на западно влияние в китайската действителност. Женските движения, които по времето на Мао са по-скоро част от партийния апарат и обслужват партийната визия, сега имат малко повече свобода и заниманията им са директно свързани с повишаване информираността на жените за техните права и опити за повишение на техния статут.

Първият параграф насочва вниманието към политико-икономическите аспекти на промяната в положението на жената. През 90-те години правителството признава, че някои жени са останали встрани от процеса на модернизация, особено по отношение на съществуването, развитието и запазването на техните права и интереси. От този момент нататък правата и интересите на жените и тяхното равенство с мъжете са постоянно в политическия дневен ред. Макар че се прави доста по отношение на правата на жените, някои части на Китай, особено в селските райони, остават пропити от традиционните конфуциански ценности и там промяната настъпва по-бавно. Федерацията на всички жени в Китай отчита този феномен и заявява, че промяната е сложна и изисква дълго време. Освен това жените са поставени в неравностойно положение в пазарната икономика поради традиционното социално разделение на труда и двойното им бреме и на работа, и в семейството.

Вторият параграф разглежда икономическите аспекти в положението на жената и ролята ѝ на пазара на труда. По времето на Мао призивите са, че мъжете и жените са равни, а особено по времето на Културната революция жените са трудова сила наравно с мъжете. Тази тенденция се запазва, но е необходим по-многогранен подход, за да се анализират перспективите за равенството между половете и да се включат съображенията, свързани с пола, за постигане на справедливи решения за жените и мъжете. Жените са различни и предизвикателствата пред тях се свързват с възрастта, икономиката, образованието и семейството.

За целта се инициират много програми, насочени към решаване на проблема с неравенството. Такива са образователни програми, които имат за цел повишаване нивото на образованост при момичетата, които независимо от промените, настъпили при установяването на КНР, все още не получават достатъчно инвестиции в бъдещето си. Днес все повече жени в Китай имат равен достъп до висше и професионално образование. Налице е обаче тенденция за отхвърляне и дискриминация на жените, завършили колеж, на пазара на труда. Особено трудно е жените, завършили висше образование, да влязат в доминираните от мъже отрасли или на административни позиции, което е огромна загуба на човешки ресурси на високо равнище.

Поради новите икономически реформи в бързо развиващата се икономика се създават много нови възможности за жените. Както нивата на доходи, така и стандартът на живот

на мъжете и жените се подобряват в резултат на продължаващия растеж на БВП. Повишени са личните доходи и жизненото равнище, което довежда до безпрецедентни до тогава възможности за развитие на жените. С Националния план за действие за човешките права на Китай и други нормативни актове правителството спазва ангажимента си към международната общност да повиши статута на жените в политически, икономически, социални и културни области, както и в гражданството, браковете и домакинствата.

Въпреки че съществуващото законодателство предоставя закрила на жените, действителната практика е, че повечето държавни предприятия в крайна сметка освобождават повече жени отколкото мъже. Жените се сблъскват с дискриминация и когато търсят работа. Работодателите виждат жените като проблемни, тъй като забременяват и отделят време, за да се грижат за възрастни роднини. В недържавния сектор разходите, свързани с майчинството и родителските обезщетения, понякога се избягват чрез наемане на млади необвързани жени на краткосрочни договори при условие, че те няма да се задомят или забременеят. В сравнение с мъжете, жените често се занимават с професии и са заети в сектори, където се плаща по-малко. Причините за сегрегацията по полов принцип могат да се намерят както от страна на предлагането, така и от страна на търсенето на работа. От гледна точка на предлагането например, при традиционното разделение на труда и социалните норми на половете, жените трябва да поемат по-голямата част от задълженията в грижата за семейството.

Третият параграф разглежда мястото на жената в съвременното китайско семейство. С въвеждането на брачния закон през 1950 г. и обновяването и допълването му през 1980 г. до известна степен се променя статутът на жената в семейната сфера. До установяването на Нов Китай мястото на жената не само в обществената, но и в семейната сфера е незавидно, изцяло подчинено на мъжката фигура – баща, съпруг, син. С промяната на закона жената получава значителни права, които продължават и в постмаоиската ера. Друг важен, ако не и най-важният фактор в промяната по отношение на жената, е въведената политика за ограничаване на раждаемостта. Политиката за едно дете променя структурата на съвременното китайско семейство. Промяната в отношението към жената има няколко аспекта. От една страна продължаващата тенденция, продиктувана от традицията, за предпочитане на мъжка рожба води до притеснителен ръст в демографско отношение. Предпочитането на момчета пред момичета и новата политика по раждаемост водят до

феномен, известен като „изчезналите момичета“. Правителството се опитва да промени това, като иницирива кампании по информираност относно ценността на момичетата и забрана за аборта.

От друга страна политиката за едно дете дава определена свобода на жената от бремето да ражда многобройно поколение, което по традиция я поставя в силно подчинено положение спрямо мъжа. Сега тя има свободата да организира живота си по свое усмотрение и да го осмисли съобразно собствените си цели.

Политиката, която освобождава жената обаче, не е равномерно рзпределена. Тя е по-концентрирана в града, докато в провинциалните селски райони тя е по-непозната. Това води до големи разлики в отношението спрямо жените в града и селото, което носи много негативи за жената. Социологическите проучвания сочат, че в търсене на изход от продължаващото си незавидно положение, жените често намират спасение в самоубийството.

Промяната в политиката за раждаемост, особено в по-засегнатите (градски) райони, променя и вида на семейството и семейните връзки. Китайското общество отдавна се характеризира със сложни мрежи от роднински връзки. Взаимоотношенията в семейството са ключът към социалните отношения. От решаващо значение в семейството са отношенията на син или дъщеря с неговите / нейните братя и сестри. Родствени връзки от този тип обаче не съществуват за единствените деца; те нямат братя или сестри. Когато това поколение от деца без братя и сестри сключи брак и от своя страна има деца, тяхната родствена мрежа се променя.

Последният параграф от тази глава засяга друга страна от женската еманципация. Това е участието на жената в сексуалната революция, която и сега тече в Китай и която привлича погледите на целия свят. Според д-р Пан Суимин Културната революция е майката, а политиката за едно дете е бащата на сексуалната революция. Въвеждането на политиката за едно дете дава възможност на жената да се образова и да започне работа. Макар да е замислена единствено като решение на проблема с популацията, тази политика води като последица сексуалната революция.

Сексуалната революция може да се разглежда в два аспекта, които се допълват. От една страна е по-скоро интелектуалният ѝ аспект, а от друга промяната в интимната сфера и практическата сексуална образованост и желания. Интелектуаленият и културен аспект се

проявява в изкуството и литературата, която започва да се променя още в средата на 80-те години. Макар и да не са монолитна и хегемонна група, жените писателки споделят същите преживявания, както и „обикновенните“ жени по време на и след Мао. Опит, който едва ли е идентичен с този на жените от други поколения, нации или етноси. След културната революция жените осъзнават, че маоисткото освобождение поставя тяхното поколение в неблагоприятно положение, поради загуба на женско достойнство и сексуална идентичност. Това пробуждане ражда постмаоистката женска литература, в която женските герои взаимодействат с реалния живот със свой собствен глас. Тези литературни произведения се съсредоточават върху правото на жените да се радват на романтична любов и права, които Мао им отрича.

Като такъв двигател на феминистки идеи в постмаоисткия период сред женската литература се открояват два романа: „Шанхайско момиче“ и „Санди“, които са насочени към женската субективност и чувственост чрез изрични описания на сексуалността. Героините им приемат сексуалността за канал, чрез който разбират и преживяват конфигурацията на напрежението срещу жените, залегнали в обществените роли. Друг роман, който води до значителна полемика, е „Сърцето на младото момиче“, което е обвинен в образно описание на сексуален акт. За много, които са запознати с книгата, тя представлява опасност, понеже потъпква устоите на комунистическия идеал. Днес, десетилетия след като „Сърцето на младото момиче“ е била в обръщение за първи път, страстта, показана в творбата, вече не се счита за опасна за устоите на Китайската република, понеже системата е преминала от колективизъм към класово разделение и личен интерес за печалба.

От интимна гледна точка сексуалната революция е във вихъра си по примера на западната такава. Младите хора се отдават на сексуални удоволствия и търсене на себе си чрез интимния живот. Според редица изследователи нарастващата сексуална отвореност дължи доста на правителството и водените от него начинания, като политиката на едното дете и представянето на методите за контрацепция, които освобождават китайката от натиска за възпроизводство. Това обаче е свързано е един друг проблем – необразованост относно въпросите за секса. Оказва се, че проектът на Културната революция, прокламиращ идеята за полово изравняване или неутралност, е довел да репресия на сексуалността. Това води до проблеми с доставянето на удоволствие. Според анкета, правена през 2004, едва 20% от

китайските мъже знаят къде се намира клиторът, а 50% от жените никога не са получавали оргазъм. Според д-р Су Тиенмин, председател на китайската асоциация на сексолозите, Китай е създал поколение от сексуално неграмотни. В Китай има повече сексуално невежи хора, отколкото неграмотни.

Сексуалната революция има и своите икономически и политически аспекти. Тя подпомага развитието на много малки и средни бизнеси, най-вече на секс и еротичните магазини. В началото такива магазини са силно регулирани от държавата, но по-късно правителството отслабва хватката, опитвайки се да се справи с настъпилата и развиваща се криза с венерическите заболявания, най-вече СПИН. Тези магазини са като смесица от еротичен магазин и центрове за консултация, които разпространяват сексуалното образование.

Следвайки пътя на реформите, идеята за сексуално удоволствие не изглежда вече пречка за постигане на успех, а напротив съдържа потенциал за успех. Това сливане на личното финансово благополучие и сексуалното желание може да се илюстрира от бизнес операцията, известна като *goudui* – практика при която бизнесмени изграждат връзки с държавни служители или частни лица, като се срещат в нощни клубове, където секс труженички се грижат за доброто им настроение.

Също както на Запад, сексуалната революция в Китай е трудно да бъде спряна. Сексуалната революция като социален феномен променя не просто отношението на китайците към интимността, но и начина им на мислене.

В заключението се правят общи изводи за динамиката на отношението към жената в диахронен и синхронен план и се анализира валидността на поставената хипотеза.

Дисертационния труд съдържа две приложения. Едното представя Закона за брака от 1980 г., а второто представя откъс от малката червена книжка на Мао с цитати, посветени на жените.

Самооценка на приносните моменти в дисертацията

1. Дисертационният труд представя за първи път на български език един оригинален анализ и интерпретация на философските учения и идеи, както и на социалните основания и обстоятелства, формиращи представата за мястото и ролята на жената в китайската култура и общество.

2 . Дисертационния труд има принос в очертаването на един различен тип парадигма по отношение на движещата сила в социалните отношения и действителност в Китай. За разлика от западните общества, които приемат свободата като крайъгълен камък в изграждането на социалната действителност, за Китай тази основа е дългът. Той определя личностните и обществени взаимоотношения и определя личностната идентификация на членовете на обществото. От тази гледна точка именно дългът (към самата себе си) е това, което мотивира жената в съвременен Китай за започне да се възприема като личност и чрез своите качества и способности да оказва влияние върху съвременната китайска култура, бизнес и политика.

3 За първи път се подчертава важноста на взаимодопълващите се, макар на пръв поглед противоположни, концепции за формирането на социалния облик на Китай и ролята, която заема жената в обществото. Динамиката и взаимоотношението традиция-промяна се представя като иманентна за китайската култура. Външно изразените промени, правещи Китай една модерна страна, вървят ръка за ръка с традиционните възгледи, които придават омагьосващия чар на китайската духовност и култура.

Научни публикации по време на докторанската програма

Статии:

„Конфуцианството - традиция в промяната на Китай“ - *Списание NotaBene: Брой 37*

„Статутът на жената в Китай“ - *Списание NotaBene: Брой 38*

„Социално инженерство в Китай“ - *Списание NotaBene: Брой 39*

„Феминизмът в Китай“ – сборник от XXVII Международна научна конференция за млади учени 2018

“Social engineering in China” – сборник *3rd International e-Conference on Studies in Humanities and Social Sciences 2019*

“Teacher in Bulgaria — Mission: Almost Impossible” - *Journal of Modern Education Review Volume 9, Number 10, October 2019*

“Education system in Bulgaria: System error” – сборник *4th International e-Conference on Studies in Humanities and Social Sciences 2020*

Книги:

„Айкидо и аржентинско танго като проява на у-уей и Дзен" ISBN: 978-613-8-24447-9, издател Globe Edit.